

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ (ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF COPYRIGHT LAW IN THE UNITED STATES OF AMERICA (HISTORICAL AND LEGAL STUDY)

Кузнецова Л.В., к.ю.н.,
завідувачка кафедри публічного та приватного права
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Дулгерова О.М., к.і.н.,
доцентка кафедри управління у сфері цивільного захисту
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

В статті за допомогою історичного та порівняльно-правового методу дослідження авторки намагаються з'ясувати основні етапи формування авторського права як складової частини інституту інтелектуальної власності Сполучених Штатів Америки.

Провідне місце серед суспільних цінностей займає інтелектуальний потенціал людини та створення на його основі сучасних технологій, актуальних винаходів, які б забезпечили інноваційний розвиток у світі. Тенденції розвитку інтелектуальної діяльності свідчать про швидкий розвиток соціально-економічної системи. Захист інтелектуальних прав має пріоритетне значення для захисту законних інтересів особи і це повинно бути однією з пріоритетних умов розвитку сучасного суспільства. Поява авторського права безпосередньо пов'язана з відтворенням творчого результату, який мав на меті досягнути автором або інші особи. Так як, виникла необхідність у захисті автора від свавільного використання твору без його дозволу, у зв'язку з чим було закріплене власне право автора щодо відтворення власного твору. Дане право, закріплене за автором стало базою для розвитку сучасного авторського права.

В Сполучених Штатах Америки захист публічних прав вперше було гарантовано Законом 1909 року про авторські права. Однак, провівши підрахунки обсягу витраченої праці по підготовці індивідуального дозволу на використання музичного твору в закладах дозволяла та відпочинку, як то: ресторан, бар, нічний клуб, радіостанція та телеканали з'ясувалася недоцільність в ліцензуванні та в зборі винагороди за такі публічні виступи. Авторське право в Сполучених Штатах Америки окреслюється як сукупність правових норм, що визначають права володіння та використання творів літератури, музики й образотворчого мистецтва. Основне завдання авторського права – примноження культурного й інформаційного багатства суспільства. Єдиним засобом досягнення цієї мети є надання виключних прав на використання та розповсюдження на ринку таких творів, які є стимулом для творчості тих, хто їх створив.

Ключові слова: авторське право, інтелектуальна власність, автор, твір, авторська винагорода, суспільний простір, захист авторських прав.

In the article, using the historical and comparative legal method of research, the authors try to find out the main stages of the formation of copyright as a component of the intellectual property institute of the USA.

The leading place among social values is occupied by the intellectual potential of a person and the creation of modern technologies based on it, relevant inventions that would ensure innovative development in the world. Trends in the development of intellectual activity testify to the rapid development of the socio-economic system. The protection of intellectual rights has priority for the protection of the legitimate interests of a person and it should be one of the priority conditions for the development of modern society. The emergence of copyright is directly related to the reproduction of a creative result that was intended to be achieved by the author or other persons. Since there was a need to protect the author from arbitrary use of the work without his permission, in connection with which the author's own right to reproduce his own work was established. This right assigned to the author became the basis for the development of modern copyright.

In the USA, the protection of public rights was first guaranteed by the Copyright Act of 1909. However, after calculating the amount of work spent on preparing an individual permit for the use of a musical work in leisure and recreation facilities, such as: a restaurant, bar, night club, radio station, and TV channels, it became clear that there was inexpediency in licensing and collecting fees for such public performances. Copyright in the USA is defined as a set of legal norms that determine the rights of ownership and use of works of literature, music, and visual arts. The main task of copyright is to increase the cultural and information wealth of society. The only means of achieving this goal is to grant exclusive rights to use and distribute on the market such works that stimulate the creativity of those who created them.

Key words: copyright, intellectual property, author, work, author's remuneration, public space, copyright protection.

Постановка проблеми. Найбільш розвинуте законодавство в частині регулювання авторських та суміжних прав, та його легальне використання належить США. Саме вони є однією з найперших країн, що на сучасному рівні розпочала формування активної позиції щодо захисту інтелектуальної праці своїх громадян, а особливо авторських прав з постійним удосконаленням свого законодавства у цій сфері.

Аналіз наукових досліджень. Питанням законодавчого унормування авторського права в США свого часу займалися: Дроб'язко В.С., Жувака О.В., Капіца Ю.М., Колеснікова М.В., Лісовий А.К., Опанасенко Л.М., Сиротенко С.І., Ступак С.К., Токарева В.О., Щерба Л. Водночас, відсутні класичні праці, присвячені формуванню інституту авторського права в США, як базової країни щодо захисту інтелектуальних прав.

Метою статті є історико-правова розвідка формування джерельної бази авторського права в США як складової

галузі інтелектуальної власності однієї з розвинених країн в частині захисту авторських прав.

Виклад основного матеріалу. Першим законодавчим актом в частині регулювання авторських та суміжних прав був Закон «Про заохочення літератури та таланту», прийнятий у штаті Коннектикут у 1783 році [1]. За три роки аналогічні закони були прийняті й в інших штатах країни.

Представники уряду Сполучених Штатів Америки виокремлюють галузь інтелектуальної власності як левову частку доходу в економіці держави. Саме завдяки інтелектуальному потенціалу в країні стрімко розвиваються сучасні конкуруючі інтелектуальні технології, що займають свою щабліну на світовому ринку інноваційних технологій. Яскравим прикладом та підтвердженням цьому є конвеєр Форда, платформи або маркетплейси Amazon.com та ebay.com, електролампа Едісона лабораторії транзисторів Белла, ракетні двигуни General Electric та сервіс Google [2].

Саме тому в США 60% від загальної кількості власних інноваційних технологій експортується, і це також є ключовим питанням щодо належної охорони інтелектуальної власності, яку на урядовому рівні визнано одним з першочергових та надзвичайних заходів по забезпеченню розвитку новітніх інноваційних технологій в країні.

Становлення потужної галузі авторського права та суміжних прав в США має свою історію. Так, у 1787 році ініціативною групою на чолі з Джеймсом Мадісоном та Чарльзом Пінклом під час роботи Конституційного (Філадельфійського) Конвенту була висунута пропозиція включити окремий параграф до Конституції США що стосувався б захисту авторських прав на винаходи без обмеження [3, с. 116]. Цей параграф отримав назву «параграф про авторські права» та був покладений в основу всього федерального законодавства США в галузі авторського та патентного права.

Прийнятий в 1790 році Закон «Про авторське право» став першим федеральним законом, норми якого спиралася на положення Статуту королеви Анни. Норми зазначеного Закону діяли в паралелі із іншими раніше прийнятими законодавчими актами що стосувалися авторського права. Варто зазначити, що в силу історичних причин в США діяла подвійна система охорони та захисту прав авторів. Таким чином права авторів були захищеними як федеральним законодавством так і законодавством штату, де проживав автор.

У відповідності до Закону 1790 року автори окрім книговидавничої справи були наділені захистом протягом 14 років картографічної продукції, окрім схем, та графіків з правом пролонгації такого захисту на той самий строк надав авторам виключне право на публікацію та продаж «карт, графіків та книг» терміном на 14 років, з правом подовження на такий самий строк.

Привертає увагу той факт, що законодавство США з авторського права в своїй більшості базується на утилітарній концепції, в основу якої покладено заохочення авторів на створення творів, а не захист особистих немайнових прав авторів. Таким чином, згідно законодавства про авторське право США визнаються лише мінімальні немайнові права авторів. В підтвердження цьому слугує заява Конгресу США, що немайнові права, що належним чином охороняються законами поза сферою дії Кодексу авторського права, зокрема: дифамація, недобросовісна конкуренція і гласність, яка була зроблена під час приєднання Бернської конвенції до національного законодавства [4, с. 280].

Цікавим є той факт, що до Закону «Про авторське право» майже із самого початку його існування вносилися зміни в частині строку охорони прав авторів. Так, в 1831 році строк охорони прав автора становив 28 років, це було викликано тим, щоб урівняти в правах іноземних авторів. Окрім того, зміни дозволяли продовжити авторську охорону ще 14 років не лише автору, а його спадкоємцям [1]. З 1976 році строк охорони прав автора вже становив 50 років, стосовно компаній та корпорацій – 75 років. В 1998 році Конгресом США приймається Закон «Про подовження терміну охорони авторських прав» (Copyright Term Extension Act, скорочено СТЕА) [1], також відомий як закон про подовження терміну охорони авторських прав імені Сонні Боно або, іронічно, закон захисту Міккі Мауса, яким збільшив строк для захисту робіт, які охороняються авторським правом, та є ретроактивним на двадцять років для десятка тисяч творів, що створені ще у 1920-х і 1930-х роках, включаючи Міккі-Мауса Уолта Діснея, які мали стати суспільним надбанням зі спливом строку охорони у 1998 році. Цей закон практично «заморозив» дату просування суспільного надбання в США для робіт, захищених старішими законами про авторське право.

Водночас, продовження захисту прав померлих дало поштовх на висвітлення їхніх напрацювань на безоплатній основі та переходу їх в суспільне надбання внаслідок

відсутності можливості фінансово утримувати померлих творців літератури та кінематографії [8].

Внесення численних змін до законодавства про охорону та захист авторських прав утворило правову колізію. Багаторазове продовження строку охорони авторських прав викликало обурення щодо відсутності переходу творів в суспільне надбання. Так, ще в 1735 році англійський правознавець на одному з громадських слухань по захисту прав авторів висловив своє обурення проти лобювання продавцями книг подовження терміну дії авторських прав, зокрема, він писав, що не бачить причин, які могли би стримати в майбутньому від подовження строку знову та знову. На його думку створюється вікова монополія, яка є фінансовим тягарем для суспільства та перешкоджає нормальному наданню освітніх послуг [5, с. 84].

Захист музичних творів бере свій початок із 1909 року, саме тоді був прийнятий Закон про авторське право. Проте такий Закон був економічно не вигідним, так як фактично була відсутня процедура ліцензування та збору винагород за публічні виступи. Окрім цього, власнику твору було фізично не можливо підрахувати кількість індивідуальних дозволів на використання власної музики в кожному окремо взятому ресторані, барі, нічному клубі, радіостанції, телеканалах і так в кожній країні по всьому світі. Більш того, отримання індивідуального дозволу не принесло б значного прибутку.

Єдиним економічним і практичним способом захистити власні права та отримати ще й винагороду за їх використання стало створення власної організації по захисту прав музикантів і композиторів. Так, за ініціативи популярних на той час композиторів Ірвінга Берліна, Віктора Херберта та Джона Філіпа Суоса в 1914 році була створена Американська асоціація композиторів, авторів та виконавців (ASCAP) яка почала діяти як координаційний центр ліцензування діяльності та збору ліцензійних платежів [6]. На перших етапах існування організації підприємці не сплачували гроші за використання творів і ASCAP доводилося подавати позови. Однак Верховний суд США встановив вирішальний прецедент того, що являє собою комерційний виступ в справі Херберт проти Шенлі. Композитор Віктор Херберт подав позов на ресторан «У Шенлі» за використання його композицій без дозволу (ліцензії) [1]. При цьому власник закладу наголошував та тому, що композиції, які використовувалися рестораном були безкоштовними, сам заклад не брав кошти з відвідувачів за прослуховування музики. В свою чергу Верховний суд США постановив, що безпосередня плата за композиції не повинна нараховуватися. Досить того, що музика притягує відвідувачів та була використана в процесі заробітку грошей рестораном. Суд зробив акцент та тому, що сама музика притягує клієнтів, а тим самим виступає як частина послуги, що отримує клієнт під час відвідування ресторану.

Музика є частиною загальної послуги за яку платить клієнт, чим обґрунтовується ціна замовленої їжі, адже вона враховує і споживання музичного твору під час їжі, саме тому має сенс сплата за використання музичної композиції. І, хоча музика не виступає продуктом харчування, проте відвідувачі надають перевагу вживанню їжі під приємну композицію, в той час як таку ж саму їжу, але значно дешевшу вони вживають без музичного супроводу. Саме з міркувань того, що музичні композиції в закладах харчування є частиною, або атрибутикою певного закладу спрямованою на збільшення клієнтів, а тим самим і збільшення прибутку Верховний суд США виніс свій вирок про обов'язкову сплату автору відсотків за споживання його музичного продукту. Якщо у власника закладу харчування існує інша думка, то він може вимкнути музику і його відвідувачі будуть споживати їжу без неї.

Швидке застосування новітніх технологій стало поштовхом для змін та доповнення авторського законодавства. На суспільний простір почали виходити не лише

письменники та музиканти, а й продюсери, блогери, куратори веб-сайтів, хакери, а також активними споживачами послуг стали науково-педагогічні працівники. Пересічні громадяни активно почали створювати, копіювати, змінювати та ділитися своїми авторськими здобутками з широким загалом у всесвітніх масштабах, при цьому вже не звертаючись за допомогою до комерційних посередників контенту, таких як видавці, звукозаписні компанії або студії [7, с. 45]. Новітні технології створили безліч можливостей для споживачів та водночас знизили певну позицію представлених компаній індустрії для контенту. Наразі компанії звукозапису та кінокомпанії, а також провідні корпорації намагаються на максимальному рівні здійснити контроль над допоміжними ринками та потенційними варіантами використання товарів, які захищені авторським правом. Так, сучасні кіностудії та звукозаписні компанії використовують «графічне кодування» на DVD і компакт-дисках, з метою уникнення використання на електронному обладнанні на інших континентах повторного продажу продукції на іншій території. З урахуванням цього можна відзначити, що управління цифровими правами стало спробою перешкодити користувачам копіювати або використовувати твори несанкціонованими способами [7, с. 47]. Окрім технологічних табу, кіно і звукозаписні компанії стали розширювати власний контроль над ринками збуту DVD та компакт-дисків, тим самим намагаючись отримати більшу державну охорону та захист власних творів.

Розвиток технологій, економічних відносин викликали рух ідей та знань. З поширенням глобальної мережі Internet розширилася сфера дії авторського законодавства, доповнилася колом регулювання авторських прав в цій мережі, розширилися законодавча межа регулювання прав інтелектуальної власності не лише на комерційну діяльність авторів, а й на творчу кожного з них. Провідні компанії в основі яких лежить індустрія контенту на міжнародному рівні починаючи з 2000-х років активізують свої зусилля щодо отримання широких повноважень для примусового переслідування за несанкціоноване копіювання творів, які захищені авторським правом, оголосивши переслідування випадків копіювання з комерційною метою. В той же час, з'ясувалося, що під піратством та копіюванням розуміються випадки приватного копіювання, створення музичних реміксів та відео-мешапів, тобто вираження творчості, яка, за твердженням споживачів, має визнаватися добросовісним використанням.

Так, Закон «Про авторське право у цифрову добу» (DMCA, Digital Millennium Copyright Act) регулює відносини в сфері авторських прав в глобальній мережі Internet та передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторських прав, водночас захищає постачальників, хостерів та інших суб'єктів від дій користувачів. Зазначеним вище Законом гарантується можливість правласникам в односторонньому порядку блокувати цифровий контент, тим самим перевищуючи законні права на справедливий торгівлю та справедливе використання, зокрема, зворотнє проектування та модифікації користувача, що не дозволені продавцем [1]. Для суб'єктів підприємницької діяльності зазначений вище закон виступає важливим способом захисту об'єктів інтелектуальної власності в епоху вільного та дешевого копіювання. Дослідники в галузі інтелектуальної власності стверджують, що прийняття Закону «Про авторське право у цифрову добу» обмежило відповідальність інтернет-компаній як посередників у передачі даних тим самим надало можливість таким гігантам, як Google, Yahoo!, Facebook, eBay досягнути наявного рівня популярності та існувати в нинішньому вигляді [10, с. 116].

З метою гармонізації окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві в 2001 році була прийнята Директива 2001/29/ЄС [9], яка передбачила норми, аналогічні тим, які прийняті в США. В основі

обох нормативних актів закладені норми, які деталізують використання технологій обходу захисту від копіювання.

Загально відомим є той факт, що сфера використання Internetу дала можливість до вільного доступу користувачам творами, тим самим викликавши занепокоєння правласників про неправомірне присвоєння їх контенту та відсутності компенсації за їх роботи. Правласники стверджують, що заходи технологічного захисту мають бути обмежені можливостями в частині запобігання несанкціонованого доступу до матеріалів авторського права і, якщо припустити, що вони недосконалі, ці закони мають вплив на те, щоб користувачі не здійснювали незаконну діяльність, тим самим відновлюючи права художників. Відповідно до положень Закону США «Про авторське право у цифрову добу» будь-яка спроба обходу технічних засобів захисту різного контенту, наприклад, музичних або відео-дисків і комп'ютерних програм має визнаватися злочинною та розглядатися як піратство, навіть, якщо це не так у фізичному світі. Положення Закону запобігають трьом категоріям порушень. По-перше, забороняється обходити технологічні заходи, що перешкоджають доступу до твору, захищеного авторським правом. По-друге, забороняється використання пристроїв, які допомагають обійти обмеження доступу. Та по-третє, забороняється торгівля пристроями, що дозволяють обійти технологічні заходи, які захищають виключні авторські права, наприклад, копіювання та розповсюдження [5, с. 90].

Адвокатами та науковцями згодом була виправдана сфера застосування Закону «Про авторське право у цифрову добу», тією мірою, що стосується копіювання, пов'язаного з комерційним використанням. Проте, дія Закону почала тлумачитися широко, тим самим викликала негативні наслідки для споживачів, які значно переважають будь-яку передбачувану вигоду. Відбувається це внаслідок розширення дії закону та намагання врегулювати некомерційну творчу діяльність – до речі чим далі, тим більше. Таким чином, право зменшує підтримку творчості, тим самим збільшуючи захист творчої індустрії або корпорацій від конкуренції. Саме тоді, коли розвиток цифрових технологій міг би призвести до збільшення тієї чи іншої комерційної або некомерційної творчості, Закон починає накладати ланцюг норм із загрозою застосування жорстоких покарань тим самим обтяжуючи творчу діяльність.

Не зважаючи на це, авторське право виникає у момент втілення твору у відчутній формі, з реєстрацією його або без неї, реєстрація все ж таки є актуальною. Хоча б для того, щоб такий твір був офіційно відмічений в публічних аналогах, особливо в цілях можливого майбутнього судового розгляду проти порушника авторських прав.

Реєстрацією авторських прав покладено на Бюро з авторських прав (The U.S. Copyright Office), в якому може бути зареєстрований будь-який твір, на який поширюється дія закону про авторські права США: літературні твори, музика, комп'ютерні програми і ігри, географічні карти, малюнки, каталоги, довідники.

Для того, щоб твір був зареєстрований слід надати: 1) спеціально заповнений бланк заявки, його зразок знаходиться на веб-сайті Бібліотеки; 2) сплатити державне мито у відповідному розмірі; 3) надати примірник свого твору як у вигляді електронного файлу так і на матеріальному носії. Немає яких-небудь особливих вимог до видання, палітурки, розміру, формату творів [7, с. 58].

Не зважаючи на автоматизовану систему електронної реєстрації і депонування, що значно спрощує таку процедуру не варто сприймати її занадто простою. Для успішної реєстрації заявки необхідно заповнити без помилок форму, а також правильно підготувати і надати саму роботу.

Власником міжнародного авторського права на твір можна стати з моменту, коли Бібліотека Конгресу повідомить про отримання пакету документів, незалежно від того, скільки часу потрібно на розгляд заявки. На це витра-

часться від місяця до року, тому що щорічно подається 500-600 тисяч заяв.

Роздруковані копії реєстрованого твору зберігаються в депозитарії Бюро з авторських прав. Автор отримує документ, де зазначається факт депонування та його дата. Отримавши свідоцтво про реєстрацію твору (Copyright) його автор, якщо раніше твір не публікувався при його видавництві повинен вислати у Бюро з авторських прав дві копії твору.

Будучи за своєю суттю юридичною формальністю, реєстрація в той же час припускає декілька переваг: 1) з'ясувати факт праволодільця в міжнародному масштабі; 2) встановлюється факт того що робота захищена авторським правом і усі треті особи попереджені про відповідальність за незаконне використання цього твору; 3) з'являється можливість стягнення компенсацій, передбачених законодавством конкретної країни, в тому числі й судові витрати. Без реєстрації компенсація обмежується тільки фактично доведеними збитками;

4) з'являється можливість охорони від ввезення в певну країну копій твору, виданих порушником; 5) якщо зацікавлена сторона виявить бажання вибороти право, то доказовий тягар буде покладено на неї; 6) при виникненні суперечок про авторське право, наявність свідоцтва Бібліотеки Конгресу має більшу вагу у багатьох судових інстанціях світу [6]. Варто також нагадати, що це свідоцтво буде дійсним упродовж життя автора, а якщо авторів декілька, то протягом тривалості життя останнього співавтора та 70 років після його смерті.

Висновок. Наразі єдиним офіційним державним органом, що забезпечує дотримання законодавчого врегулювання авторських прав в США є Бюро авторських прав. Воно веде облік та реєстрацію авторських прав. Його завдання полягає у сприянні творчості шляхом адміністрування та підтримки ефективної національної системи авторських прав. Бюро сприяє вдосконаленню захисту авторських прав на творчість як в США так і за кордоном через свій Міжнародний інститут авторських прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовий А.К. Еволюція законодавства США та країн ЄС з охорони авторського права та можливості його використання в законодавстві України URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17695/1/>
2. Сиротенко С.І., Колеснікова М.В. Міжнародний досвід охорони та захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib>.
3. Щерба Л. Інститут колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: еволюція, предмет, механізм. *Юридична Україна*. 2010. № 4. С. 77–83.
4. Капіца Ю.М., С.К. Ступак, Жувака О.В. Авторське право і суміжні права в Європі: монографія. Київ: Логос, 2012. 396 с.
5. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Зарубіжний досвід : монографія / за ред. Дроб'язко В.С. Київ : ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2010. 166 с.
6. Андрощук Г.О., Роботягова Л.І. Розвиток глобальної міжнародної системи правової охорони інтелектуальної власності. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15673/Androshchuk_Rozvytok_hlobalnoi_mizhnarodnoi_systemy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. Міжнародно-правова характеристика колективного управління майновими права: монографія / за заг. ред. Опанасенко Л.М. Київ : ПП ОЛД, 2018. 190 с.
8. Міроненко Н.М., Штефан О.О. Організація колективного управління – специфічний суб'єкт у авторсько-правових відносинах. URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2011/10/14.pdf>
9. Директива 2001/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві : Міжнародний документ, від 22 травня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text
10. Токарева В.О. Деякі аспекти авторського права в США в цифрову добу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 114–118.